

nápolyi börtönt, csaknem nyomban az inkvizíció tette rá kezét. Senki sem mondhatja meg, hogyan alakul sorsa, ha 1634-ben barátai révén Franciaországba nem menekül. XIII. Lajos és Richelieu Párisában, a buján nekilendülő polgári fejlődés légkörében több megértésre számíthatott. Itt élte le hátralevő éveit, 1639 május 21-én bekövetkezett haláláig. (Kovács Károly)

AZ ÖTVEN EVE HALOTT EMINESCU. A román költészet Eminescuval lép be az európai irodalomba. Az előttejáró nemzedék még csak a kísérleteknél tart. Vezéregyénisége: Alexandri is csupán az ígéret földjének kapujáig jutott el a latin fajról irt énekével. Alexandri a nyers vázlat, Eminescu a kiteljesült műretek. Eminescu az első román költő, akit nemcsak művelődése, szándékai és az irodalmi hatások, hanem tehetsége és jelentősége kapcsolnak bele az európai irodalom nagy áramába.

A sokat emlegetett schopenhaueri befolyás nem lett volna elegendő ahhoz, hogy Eminescuból nagy költőt, nemzetek közti viszonylatban is elismert alkotót fejlesszen ki. Eminescu bölcselmi mélabúját könnyebben érthetjük meg öröklött lelki sérülékenységből, amely végül is elmebajjá súlyosodott. Nem Schopenhauer miatt szerette meg a mélabút, hanem e nyugtalanító és mindenképpen beteges állapot folytán közeledhetett, ha egyáltalán közeledett a német bölcselőhöz. Eredendő érzelmi magatartása, a tudat felszine alatt munkáló erő Eminescu elidegeníthetetlen sajátja volt, nem pedig eltanult, felületes utánzás. Eminescut a mélységes érzékenység, kedélyének állandó rengése, egyszóval a tehetség tette költővé.

Számunkra, akik nem vele egy nemzetből születünk, jelentősége azzal is fokozódik, hogy kifejezési eszközeit az európai hagyomány határain belül alakította ki. Igaz, Alexandri is átvette a nyugati vers-

formákat, de ő még csak kölcsönzött kereteket töltött ki többé-kevésbé találó tartalommal. Eminescuról alig lehet állítani, hogy kölcsönöz. Ő a megismert elemeket feloldja és saját ösztönei szerint alakítja át új és eredeti változatokká. A román költői nyelv Eminescu verseiben eleddig még nem ismert nemes tisztasággal, csábító egyszerűséggel zendült meg. Amit még utódai is gyakran elfeledtek, vagy a franciás alexandrinus egyhangúbb hömpölygése kedvéért elhanyagoltak: Eminescu tökéletes művészetet alkalmazza a iambikus és trocheikus formákat. Verseinek nemes lüktetésében, dallamos lejtésében az olvasó egyszerre ráeszmél arra, hogy micsoda tökéletes hangszer a nyelv, ha hivatott művész kezébe kerül.

Verseinek változatos formái mégis két könnyen megkülönböztethető főágba torkollanak s ez a két főág egyben ihletének kettős forrására, értelmi érdeklődésének kettős megoszlására is mutat. A nyugati versformák tökéletes ismerete nem feleltette el vele a román népdal szaggatottabb, különösebb dallamát. Verseinek tetemes részében felfedezhető a román népi ének emléke. A nyugati verseléshez vagy saját népi költészethez szokott fül mégsem érez benne különöset vagy elválasztót, mert akár a máshonnan átvett lelemény: a népi forma is feloldódott Eminescu sajátosan egyéni költészetében.

Versformáinak e kétirányú tagozódását nem lehet véletlennek tekinteni s még ha véletlen is, akkor is fényt vet Eminescu gondolatvilágára. Nem annyira verseiből, mint inkább közirói és hírlapszerkesztői munkásságának prózai termékeiből látjuk, hogy Eminescut az európai művelődés és a népi-nemzeti magatartás eszméi hevitették. Prózai írásainak gondolatvilága szoros összefüggésben állván a napi események történetével, már nem annyira általános és idegen nemzetbeliek számára kevesebbet jelent. De

éppen költői nagyságát igazolja, hogy noha prózában kifejtett eszméi és költeményei között nincs ellentét, verseiben mégis csak a salaktalan, majdnem minden kisszerű vonástól mentes költészetet láthatjuk.

Alkotó életszakasza rövid volt és nem volt ment sem a szenvedéstől, sem az anyagi gondoktól. Elmebajának kifejlődését és 1889 június 15-én bekövetkezett halálát azonban csak a romantikát kedvelők tulajdonították mostoha viszonyainak. Ő maga egészséges korszakában elégedettnak mutatkozott bármily szűkös körülmények között is élt. Költői művének viszonylagos számbeli szegénysége (mintegy 70-80 teljesen bevezett versét ismerjük) mégis a gondok alkotást akadályozó munkájára mutat. Azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy Eminescu szinte végletekig vitt műgonddal dolgozott — erre mutat közismert verseinek sok változata — s hogy a könnyed dallamu, bájosan egyszerű Eminescu-vers igen gyakran súlyos éjek idegölő eredménye.

Költészetét csakhamar felfedezték külföldön is, bizonyíték rá a sok angol, francia, német fordítás. Magyarra már Révai Károly is fordított tőle, azóta pedig számos költő tolmácsolta az Eminescu-verseket. Újabb fordítói közül Berde Mária, Dsida Jenő, Fekete Tivadar, Finta Gerő, Franyó Zoltán, Kibédi Sándor nevét említhetjük. Költői műveinek teljes magyar fordítása azonban mai napig még hiányzik. (Szemlér Ferenc)

NÉMETH LÁSZLÓ: VII. GERGELY. Érdekes és tanulságos volna a nemzedékproblémát a háború utáni magyar színpadirodalomra alkalmazni: Látni, hogy múlik el lassan, de biztosan a Molnár-Herceg dúó dicsősége; mint válnak a Liliom és a Bizánc szerzőinek témái egyre szintelenebbekké, mint jut lassanként csak a Delila és az Utolsó tánc a két író oeuvrejéből — színpadi si-

kerek és táblás házak sorozata persze (az „Utolsó tánc“, Bajor Gizivel, majd kétszáz előadást ért meg!), de semmi egyéb és különösen semmi mondanivaló a jövőre nézve... Mint hallgat el Szomoró különös erejű hangja és mint lép lassanként Zilahival egy új nemzedék a színpadra — könnyű fajsúlyú darabokkal eleinte, de mindjárt új színekkel, az értékelés, a célbanzés, a pátosz új hangsúlyával.

E nemzedék-váltás se véletlen, persze, mint semmi a társas élet alakulásában. Az Újak új benyomások özönét kapják eszmélésök első perceitől fogva s amikor éledni kezd bennük a daimonion, az alakító egyéniség, akiben összefutnak és újra rendeződnek a szálak, az „entscheidende Individuum“, ahogy Wilhelm Pinder mondja rendkívül érdekes és érdekes „Problem der Generation in der Kunst Europas“ című írásában — szükségkép váltja a hangot, a hangsúly, az összefogás elánját, hisz eredendően más a pilantása.

A magyar falukutatókban is egy ily új nemzedék hallatja hangját s ér, élcapatában, ma már a színpadig: a költői kifejezés legkésőbb és legkényesebb, legnagyobb igényű formájáig. Kodolányi Földindulásáról már szólottunk e helyen. Most Németh László történelmi játékaról kell beszámolnunk. (Mert Németh László is e nemzedék tagja, egyik legsúlyosabb egyénisége, bárhog is szeret a teljes egyedültség pózában tetszelegni.)

A „VII. Gergely“ kétségtelenül nagy igényű és nagy jelentőségű alkotás. Már a stílusa is oly súlyos veretű, minden mondata oly gondos erővel formált, hogy egészen biztosan a magyar színpadi irodalom chef d'oeuvrej sorában a helye. S a tulajdonképpeni színpadi hatás, melyet ébreszt: a nagy pápa képe, lélekalkulásának és komor katasztrófájának illúziója is teljes és maradéktalan. Az „Eli, eli, láma sabaktáni“ hangulatában omlik össze utoljára a függöny és egészen sti-